

Raban Maur, Poezje (wybór)

(*Hrabani Mauri carmina*)

1. Wstęp

Zajmujący się poezją średniowieczną nie potrafi ogarnąć jej ogromu, choćby wkładał w to wiele trudu. Musiałby przeczytać – jak wylicza ks. M. Starowieyski – 55 tomów *Analecta hymnica*, fragmenty poetyckie rozrzucone po 217 tomach Patrologii Łacińskiej Migne'a i 5 tomach Suplementu do jej pierwszych 96 tomów, dalej 9 tomów poezji wydanej w serii poetów *Monumenta Germaniae Historica* oraz dziesiątki wydań poszczególnych autorów, wydań czy zbiory inskrypcji¹. Niewiele jest utworów wydanych krytycznie, a wciąż pozostają dzieła jeszcze niewydane². Te zniechęcające (czy może przeciwnie – mimo wszystko zachęcające) uwagi M. Starowieyskiego każą nam w tym miejscu przyrzeć się choćby trochę poezji Rabana Maura, któremu (wprawdzie tylko tradycyjnie) przypisuje się autorstwo hymnu *Veni Creator*.

Urodzony ok. 780 roku w Moguncji i doskonale wykształcony Raban Maur był wpływową postacią okresu odnowy karolińskiej. Już jako dziecko przygotowywał się do życia monastycznego w klasztorze w Fuldzie, wiedzę teologiczną i *artes liberales* pogłębił pod kierunkiem Alkuina, który dał mu przydomek Maurus (noszony przez ulubionego ucznia św. Benedykta). W 814 roku Raban otrzymał święcenia kapłańskie, w 822 roku został opatem klasztoru w Fuldzie, a 847 – arcybiskupem Moguncji. Zmarł w 856 roku. Był egzegetą, filozofem i poetą. W bogactwie dorobku teologicznego Rabana Maura znaczące miejsce zajmują wyjaśnienia egzegetyczne prawie wszystkich ksiąg Starego i Nowego Testamentu³. Jego twórczość poetycka zaś, wydana w *Monumenta Germaniae Historica*, obejmuje 97 utworów napisanych głównie heksametrem

¹ Wstęp, w: *Muza łacińska. Antologia poezji wczesnochrześcijańskiej i średniowiecznej (III-XIV/XV w.)*, opr. M. Starowieyski, Wrocław – Warszawa – Kraków 2007, XII.

² Wstęp, s. XXIV.

³ F.W. Bautz, *Hrabanus Maurus*, w: *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon (BBKL)*, t. 2, Hamm 1990, 1090-1093.

lub metrum elegijnym. Są to utwory o rozmaitej tematyce, przede wszystkim okolicznościowe, dedykowane różnym adresatom, dalej opisy inskrypcji znajdujących się w kościołach oraz epitafia. Tuż za nimi w *Monumenta Germaniae Historica* znajduje się zawierający 19 utworów *Appendix hymnorum incertae originis* włączonych jednak do utworów Rabana pod takim samym tytułem jak poprzednie 97 – *Hrabani Mauri carmina*.

Niniejsze opracowanie zawiera pierwszy polski przekład szesnastu utworów spośród 97 autentycznych wierszy Rabana i czterech utworów *incertae originis* o tematyce ściśle liturgicznej, przypisanych wszakże temuż poecie. Przełożonych tu więc zostało stosunkowo dużo utworów, ale są one krótkie, wręcz bardzo krótkie, jak większość utworów karolińskiego poety. W ten sposób – sędzę – czytelnik nieznający tej twórczości zyska jakies wyobrażenie o całości poezji Rabana Maura.

Wybrane utwory napisane zostały w różnych metrach starożytnych: jambicznym, trocheicznym, w heksametrze, w metrum elegijnym, wreszcie w asklepiadejskim mniejszym. Tłumacząc je na język polski, czynię to na różne sposoby, próbując znaleźć w ramach systemu polskiej wersyfikacji odpowiedniki ekwimetryczne. Dystych elegijny, a w tym metrum mamy tu dziesięć wierszy, to metrum niemające – jak wiadomo – polskiego odpowiednika ze względu na trudność oddawania pentametru. Ponieważ jednak przełożone utwory są bardzo krótkie, zdecydowałem się zastosować technikę, której nie można stosować absolutnie przy dłuższych wierszach ze względu na językową sztuczność przekładu, w którym zarówno przed średniówką, jak i na końcu wersu stawiałoby się wyraz jednosylabowy. Tak jednak tu uczyniłem, ufając, że krótkość przełożonych pomimo tej obiekcji wierszy nie zdąży podczas lektury zmęczyć ucha czytelnika, co stałoby się w przypadku wierszy dłuższych. Z całą pewnością chciałem tego w stopniu maksymalnie możliwym uniknąć.

2. Wydania tekstu

Migne J.P., Parisiis 1862: PL 112, 1583D-1650B (*Carmina de diversis*); PL 112, 1649C-1670A (*Hymni*); PL 112, 1669-1676B (*Epitaphia*).

Hrabanus Maurus, *Carmina*, MGH Antiquitates. Poetae Latini medii aevi 2: *Poetae Latini aevi Carolini*, Berolini 1884, 154-258.

Analecta hymnica medii aevi. L. Hymographi Latini. Lateinische Hymnendichter des Mittelalters, red. G.M. Dreves – C. Blume, Leipzig 1907 (tylko niektóre utwory Rabana Maura).

2.1. Przekłady nowożytne

Brak

3. Bibliografia

- Bautz F.W., *Hrabanus Maurus*, w: *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon (BBKL)*, t. 2, Hamm 1990, 1090-1093.
- Starowieyski M., *Wstęp*, w: *Muza łacinska. Antologia poezji wczesnochrześcijańskiej i średniowiecznej (III-XIV/XV w.)*, opr. M. Starowieyski, Wrocław – Warszawa – Kraków 2007, XI-CIV.

4. Przekład

[Oratio ad Deum]⁴

O Deus aeterno, mundi sanctissime Rector,
 Te mea mens ambit, animaeque ac vivida virtus,
 Laus, amor atque decus, cordis tu lumen honestum.
 Membrorum gestum, tu oculorum reddis et usum,
 Auribus auditum, manibus opus indis amatum.
 Quidquid tellus habet, pontus atque aethera claudunt,
 Et quidquid sentit, sapit, est, et vivit ubique.
 Omnia nempe tua sapientia condita fulsit
 Vivificat, servat, valido et regit omnia nutu.
 Fac me, summe pius, toto te corde fateri
 Te sermone loqui, te discere dogmate recto,
 Quaerere te manibus, pura te et mente precari.
 Tu via, tu virtus, tu vita et ianua vitae,
 Tu merces operis, tu factor, tu quoque doctor.
 Da mihi nunc veniam misero, et mea crimina laxa:
 Fac me velle bonum, scire actu, et rite probare,
 Sicque tuum laetum tribuas tunc cernere vultum,
 Perpetuo, et vera me gaudia carpere fructu.

[Modlitwa do Boga]

O Boże wieczny, co jesteś rządcą wszechświata
 najświętszym,
 Do Ciebie dążą me myśli i siła żywotna duszy.
 Chwało, miłości i piękno, Tyś serca światłem
 szlachetnym,
 Ty moim członkom ruch dajesz i oczom moim widzenie,
 Mym uszom zdolność słyszenia, ręce me wprawiasz do pracy,
 Cokolwiek żyje na ziemi, mieści powietrze i morze,
 Cokolwiek czuje, rozumie, istnieje i wszędzie żyje,
 Wszystko to Twoja mądrość swym blaskiem opromieniła,
 Ożywia to, zachowuje i rządzi mocnym skinieniem.
 O daj, najłaskawszy Boże, całym Cię sercem wyznawać,
 O Tobie mówić słowami i Ciebie uczyć się szczerze,
 I Ciebie rękami szukać, i czystą prosić Cię duszą.
 Ty jesteś życiem, Tyś mocą, Tyś życiem i bramą życia,
 Ty jesteś za trud nagrodą, mym stwórcą, nauczycielem.

⁴ Utwór napisany heksametrem. Przekład na podstawie: *Hrabanus Mauri carmina XII*, MGH *Antiquitates. Poetae Latini medii aevi*, 2: *Poetae Latini aevi Carolini*, Berolini 1884, 174-175 (dalej: *Poetae Latini*).

O, daj mi swe przebaczenie i odpuść mi moje winy,
Spraw, abym dobra pragnął, poznał je i go doświadczył,
W ten sposób zobaczył kiedyś Twoje pogodne oblicze
Oraz kosztował na wieki moich prawdziwych radości.

De cruce⁵

Vexillum Domini qui vicit tartara Christi,
En rubet hic pictum luce micando nova.
Quisquis hanc cernis, laetus tu dicito Christo
Semper in aeternum gloria magna Deo.

O krzyżu

To sztandar Chrystusa Pana, co moc Tartaru pokonał.
Spójrz! Zdobi go szkarłat krwi, nowy lśni na nim blask.
Ty, spoglądając na niego, mów do Chrystusa radośnie:
„Bogu wielkiemu cześć niechaj na wieki brzmi”.

Item⁶

Crux veneranda Dei solis haec fulget ab ortu,
Mitigat haec Austri minitania flabra procellas.
Haec Zephyri nimbos et flumina pellit ab aede,
Haec Boreae gelidos compescit frigora flatus.
Christe pius Dominus, visum cor dirige dextra,
Verba Deus famulo redde probata tuo.

Utwór na ten sam temat

Boży krzyż tak czcigodny jaśnieje od wschodu słońca.
Uśmierza on groźne burze, które gna Auster z południa.
Odpędza on od świątyni chmury Zefiru z ulewą,
On Boreasza poskramia i jego mroźne poddmuchy.
Chryste, nasz Panie łaskawy, prawicą swą sercem mym kieruj,
I za modlitwę mą słowem odpląc mi swym.

De cruce⁷

Crux micat alma Dei, divino munere plena,
Sanguine quam Christus consecrat ipse suo.
Quam precor astantes cuncti cunctique sedentes,
Condigna laude semper amate piam.

Utwór na ten sam temat

Lśni blaskiem krzyż życiodajny, co Bożej łaski jest pełen,
Bo Chrystus uświęca go strugami własnej swej krwi.
Wszystkich stojących wokół i wszystkich siedzących proszę,
Zawsze kochajcie krzyż, godny niosąc mu hold.

⁵ Utwór w metrum elegijnym. Przekład na podstawie: *Hrabani Mauri carmina* LXII, w: *Poetae Latini*, 222.

⁶ Utwór napisany heksametrem, ostatni wers – pentametrem. Przekład na podstawie: *Hrabani Mauri carmina* LXII, w: *Poetae Latini*, 222.

⁷ Utwór w metrum elegijnym. Przekład na podstawie: *Hrabani Mauri carmina* LXIV, w: *Poetae Latini*, 223.

Item⁸

Qui cruce confixus praestavit dona salutis,
 Vos corde et carne protegat atque regat.
 Consilium prudens tribuat atque utile verbum,
 Actum pacificum, tempus et omne bonum.

Utwór na ten sam temat

Chrystus przybity do krzyża, co przyniósł dary
 zbawienia,
 Waszych niech strzeże serc i niech prowadzi was.
 Niech da wam radę roztropną i słowo da wam
 przydatne,
 By spokojny był trud, by szczęśliwy był czas.

Item⁹

Qui cruce confixus renovavit sanguine mundum,
 Per crucis hoc signum hanc dicet ipse domum.

Utwór na ten sam temat

Chrystus przybity do krzyża świat cały krwią
 swą odnowił,
 Niech przez krzyża ten znak On uświęci ten dom.

Item¹⁰

Crux haec sancta Dei consignet munera mensae,
 Divino dono pocula cum dapibus.
 Et pater ipse sedens expenso munere largus
 Sis inopi, semper hospitis esto memor.

Utwór na ten sam temat

Te oto dary na stole krzyż Boży niechaj naznaczy,
 Błogosławieństwem niech swym uświęci każde
 z tych dań.
 Ty, ojcze, gdy przy nim siedzisz, bądź hojnym
 dla ubogiego,
 I zawsze pomnij, by gość pod dach twój stale
 mógł wejść.

Item¹¹

En crux alma Dei venerando fulget amictu,
 Quae Salvatoris tincta cruore fuit.
 Hanc, precor, orate submissi, dicite laudes,
 A Christo domino poscite lucis opem.

Utwór na ten sam temat

Oto krzyż tak hojny życiem łśni wspaniale ozdo-
 biony –
 Krzyż skąpany kiedyś w krwi, co płynęła z Pań-
 skich ran.
 Przed nim módlcie się więc kornie, jego chwałę
 ogłaszajcie,
 Proście, aby Chrystus Pan swej światłości dał
 wam dar.

⁸ Utwór w metrum elegijnym. Przekład na podstawie: *Hrabani Mauri carmina* LXIV, w: *Poetae Latini*, 223.

⁹ Utwór w metrum elegijnym. Przekład na podstawie: *Hrabani Mauri carmina* LXIV, w: *Poetae Latini*, 223.

¹⁰ Utwór w metrum elegijnym. Przekładu dokonano na podstawie: *Hrabani Mauri carmina* LXIV, w: *Poetae Latini*, 223.

¹¹ Utwór w metrum elegijnym. Przekład na podstawie: *Hrabani Mauri carmina* LXIV, w: *Poetae Latini*, 223.

Ad crucem erga altare positam¹²

Pars crucis hic domini est, qua Christus secla be-
avit,
Portio sudarii chlamydis atque sacrae.
Papa en Gregorius, Martinus praesul et almus,
Ambrosius doctor atque Medardus ovant.
Maximinus adest, Germanus, hicque Remigius
Virgine cum insigni et martyre Anastasia.

Do krzyża umieszczonego przy ołtarzu

Tu oto jest częśćka krzyża, przez krzyż Pan świat
uszcześliwił,
Chusty grobowej część i część ze świętych szat.
Tu także jest papież Grzegorz i Marcin, biskup
pobożny,
Mądry Ambroży jest tu, z Medardem ciesząc się
wraz.
Jest tu Maksymin i German i jest tu także Re-
migiusz
I Anastazja wraz z nim – dziewic męczennic
wzór.

Ad crucem in medio ecclesiae¹³

Pars crucis hic domini est, qui summus regnat in
arce
Sanguine qui fuso saecla beavit ovans.
Hic Michael gaudet, simul et Baptista Joannes,
Insignesque viri martyrio placiti.
Hic sanctus Stephanus, Fabianus cum Cyriaco
Atque Sebastiano martyrio rutilant.
Hic Benedictus ovat, hic papa Gregorius astat
Suscipiunt vota atque Deo referunt.

Do krzyża na środku kościoła

Tu oto jest częśćka krzyża Pana, co w niebie kró-
luje,
On to, przelawszy swą krew, chciał uszcześliwić
ten świat.
Tutaj raduje się Michał pospołu z Janem Chrzc-
cielem
I święci mężowie są tu, i męczenników jest chór.
Jest święty Szczepan i Fabian z Cyriakiem oraz
Sebastian –
O jak wspaniale lśni złoty męczeństwa złoty blask!
Tutaj się cieszy Benedykt i papież Grzegorz tu stoi,
Modlitw słuchając i prósb, przed Boży niosą je
próg.

¹² Utwór w metrum elegijnym. Przekład na podstawie: *Hrabani Mauri carmina* LXXVII, w: *Poetae Latini*, 230. Treścią utworu jest napis znajdujący się w kościele św. Wigberta Wyznawcy we wschodniej absydzie, gdzie spoczywa ciało świętego. Por. *Hrabani Mauri carmina* LXXVII, w: *Poetae Latini*, 228. W przypisie do wydania oryginału zob. komentarz mówiący o tym, że kościół ten został poświęcony przez Rabana, arcybiskupa Moguncji 28 X 850 roku.

¹³ Utwór w metrum elegijnym. Przekład na podstawie: *Hrabani Mauri carmina* LXXX, w: *Poetae Latini*, 232-233.

Versus isti sunt scripti in ara capellae¹⁴

Expansis manibus sic totum amplectitur orbem
 In cruce confixus Christus in arce Deus.
 Exstinxit mortem, confregit sceptrum tyranni
 Aeternam requiem reddidit ipse suis.

Wersety napisane na oltarzu kaplicy

Oto ręce wyciągnięte, co świat cały obejmują –
 Tu na krzyżu wisi Ten, który tron swój w niebie ma.
 On śmierć samą unicestwił, On tyrana berło zламаł
 I każdemu z wiernych swych pokój wieczny ra-
 czył dać.

Epitaphium Hlotharii Imperatoris¹⁵

Continet hic tumulus memorandi Caesaris ossa,
 Hlotharii magni, principis atque pii.
 Qui Francis, Italis, Romanis praefuit ipsis,
 Omnia sed spreuit, pauper et hinc abiit.
 Nam bis tricenos monachus sic attigit annos,
 Et se mutavit, ac bene post obit.

II Kal. Octob¹⁶

Epitafium cesarza Lotara

Leży tu niezapomniany, wielki i łaskawy Cezar –
 Oto kości, oto grób, tu na wieki spoczął już.
 Chociaż Frankom on przewodził i Italom, i Rzy-
 mianom,
 On to wszystko za nic miał i ubogi odszedł stąd.
 Został mnichem i w tym stanie dożył tu lat sześć-
 dziesięciu,
 Wraz ze stanem zmienił strój i pobożnie zaraz
 zgasł.

w przeddzień kalend październikowych

**Ymnus de natali Domini metro trochaico
tetrametro scriptus¹⁷**

Lumen clarum rite fulget
 orto magno sydere,
 quod per totum splendet orbem,

**Hymn o Narodzeniu Pańskim tetrame-
trem trochaicznym napisany**

Jasne światło łśni dostojnie,
 Oto wielkiej gwiazdy wschód,
 Blask jej spowił całą ziemię

¹⁴ Utwór w metrum elegijnym. Przekład na podstawie: *Hrabani Mauri carmina* LXXX, w: *Poetae Latini*, 234. Treścią utworu jest napis z kościoła św. Saturnina. Por. *Hrabani Mauri carmina* LXXX, w: *Poetae Latini*, 232.

¹⁵ Utwór w metrum elegijnym. Przekład na podstawie: *Hrabani Mauri carmina* XCI, w: *Poetae Latini*, 241.

¹⁶ Lotar I (795-855), najstarszy syn Ludwika I Pobożnego, król Franków, święty cesarz rzymski. Przed śmiercią podzielił państwo między trzech synów: Ludwika II, Lotara II i Karola z Prowansji, po czym wstąpił do opactwa benedyktyńskiego w Prüm, gdzie bardzo szybko zmarł. Por. McKitterick, *Królestwa Karolingów 751-987. Władza – konflikty – kultura*, PWN, Warszawa 2016, *passim*.

¹⁷ Przekład na podstawie: *Hrabani Mauri carmina. Hymni incertae originis* II, w: *Poetae Latini*, 245-246.

umbras noctis aufugans.
Christo nato Rege magno,
totus orbis gaudeat.

Dux de Iuda, quem propheta
olim iam praedixerat,
laetus nobis esse venit,
Bethlem nascens inclyta.
Christo nato Rege magno,
totus orbis gaudeat.

Hunc regalis virgo mater,
partu gaudens edidit.
quem Gabrihel nuntiavit,
salvatorem gentium.
Christo nato Rege magno,
totus orbis gaudeat.

Cum pastores excubantes
cura mordet nam gregis,
Clarus ipsos ad laetandum,
exhortatur nuntius.
Christo nato Rege magno,
totus orbis gaudeat.

Concinebat angelorum,
turba laeta laudibus.
terrae pacem praedicantes,
caelo reddunt gloriam.
Christo nato Rege magno,
totus orbis gaudeat.

O stupendum mirandumque
sacramentum gloriae,
quod tonantem supra cuncta,
virgo gestat parvula.
Christo nato Rege magno,
totus orbis gaudeat.

Factor caeli, terrae factor
vulva est clausus feminae,
auctor summus angelorum,
fit praesepe conditus.

I rozprasza nocy mrok.
Ciesz się, ciesz się, ziemio cała,
Bo się rodzi Chrystus Król.

To wódz z Judy – o Nim prorok
Już tak dawno głosił wieść,
Idzie, by nas rozradować,
I z Betlejem Jego ród.
Ciesz się, ciesz się, ziemio cała,
Bo się rodzi Chrystus Król.

Matka – Panna Go zrodziła,
A królewski jest Jej szczep.
Jako pogan Zbawiciela
Gabriel Go zwiastował sam.
Ciesz się, ciesz się, ziemio cała,
Bo się rodzi Chrystus Król.

Gdy pasterze straż trzymają,
Śpiąc tej nocy wśród swych stad,
Oto zwiastun promienisty
Wielką radość głosi im.
Ciesz się, ciesz się, ziemio cała,
Bo się rodzi Chrystus Król.

I pochwalny hymn radośnie
Chór aniołów śpiewał tam,
Ziemi pokój ogłaszając,
Wznosząc chwałę w nieba strop.
Ciesz się, ciesz się, ziemio cała,
Bo się rodzi Chrystus Król.

Niepojęta i przedziwna
Tajemnica chwały jest:
Skromne Dziewczę nosi Tego,
Który ciska w ziemię grom.
Ciesz się, ciesz się, ziemio cała,
Bo się rodzi Chrystus Król.

Stwórca nieba, ziemi Stwórca
W ludzkie łono wstąpił chciał
I choć Panem jest aniołów,
Mieści Go niewielki żłób.

Christo nato Rege magno,
totus orbis gaudeat.

Palmo caelum qui metitur,
terram claudit pugili,
pannis paucis obvolutus,
infans vagit parvulus.
Christo nato Rege magno,
totus orbis gaudeat.

Quae divisit lucem ab umbris,
summi primum dextera,
matris mammas ecce tractat,
lactis potum quaesitans.
Christo nato Rege magno,
totus orbis gaudeat.

Os praeclarum Conditoris,
quod formavit saeculum,
en admotum nunc libenter
sugit matris ubera.
Christo nato Rege magno,
totus orbis gaudeat.

O beata mater Christi,
David stirpis femina,
tu laus orbis et regina,
laeta virgo Maria.
Christo nato Rege magno,
totus orbis gaudeat.

Votis adsis tu piorum,
omne servans saeculum.
patriarchis et prophetis
laus corona gloriae.
Christo nato Rege magno,
totus orbis gaudeat.

Ecce sperant laetabunda,
angelorum agmina.
Christi plebem quod gubernes,

Ciesz się, ciesz się, ziemio cała,
Bo się rodzi Chrystus Król.

Ten, co dłonią mierzy niebo,
Ziemię chowa w garści swej,
Pieluszkami jest spowity
I niemowlę małe lka.
Ciesz się, ciesz się, ziemio cała,
Bo się rodzi Chrystus Król.

On prawicą swą oddzielił
Od światłości ciemny mrok –
Dziś dotyka piersi Matki,
Bo się napić mleka chce.
Ciesz się, ciesz się, ziemio cała,
Bo się rodzi Chrystus Król.

Te przesławne usta Stwórcy,
Co nadały światu kształt,
Przytulone są do Matki
I skwapliwie ssą Jej piers.
Ciesz się, ciesz się, ziemio cała,
Bo się rodzi Chrystus Król.

Szczęсна Matko Chrystusowa,
Dawidowy jest Twój ród,
Świata chlubo i królowo,
Panno Mario, ciesz się, ciesz.
Ciesz się, ciesz się, ziemio cała,
Bo się rodzi Chrystus Król.

Przyjdź z pomocą swoim wiernym,
Ocalając cały świat,
Patriarchów i proroków
Wszystkich chwala wieńczy Twa.
Ciesz się, ciesz się, ziemio cała,
Bo się rodzi Chrystus Król.

Ucieszeni aniołowie
W Tobie mają ufność swą,
Że Ty ludem Pana rządysz,

archanorum conscia.

Christo nato Rege magno,
totus orbis gaudeat.

Nam te, virgo caelebs nupta,
sexus omnis appetit.

Tu parentes atque natos
deprecando protege.
Christo nato Rege magno,
totus orbis gaudeat.

Gaudet caelum cum supernis
angelorum milibus,
omnis terrae plenitudo,
pontus, astra, flumina.
Christo nato Rege magno,
totus orbis gaudeat.

Znając Boga tak jak nikt.
Ciesz się, ciesz się, ziemio cała,
Bo się rodzi Chrystus Król.

Ciebie, Panno poślubiona,
Prosi kornie wszelki stan:
Chroń rodziców oraz dzieci,
Wspieraj ich modlitwą swą.
Ciesz się, ciesz się, ziemio cała,
Bo się rodzi Chrystus Król.

Już się cieszy z tysiącami
Anielskimi nieba dwór,
Ziemia wraz z jej mieszkańcami,
Morze, rzeki, gwiezdny rój.
Ciesz się, ciesz się, ziemio cała,
Bo się rodzi Chrystus Król.

Hymnus de Epiphania¹⁸

En caeli rutilant lumina splendida¹⁹
testantur dominum nascere parvulum,
qui format minima et creat ardua,
regni sceptrum tenens, est deus atque homo.

Duxit stella magos mystica quaerere,
Regis pacifici rite cunabula.
Quem Iudaea tenens orbis in ultima,
Diffusus radiis nunciat incluta.

Herodes capiens impius auribus,
quod Rex hic fuerat natus in uribus
Iudaeae, hunc citius quaerere praecipit
tristis, moxque neci tradere destinat.

Hymn o Epifanii

Już złocą się światła promienne na niebie,
To znak, że się rodzi nasz Pan malusieńki.
On rzeczy najmniejsze i wielkie kształtuje,
Ma berło królestwa – jest Bogiem-człowiekiem.

Gwiazda tajemnicza prowadziła mędrców,
By Króla kołyski właściwie szukali,
A On na świat przyszedł w dalekiej Judei,
Co blaskiem skąpana tę nowinę głosi.

Gdy Herod bezbożny posłyszał wieść o tym,
Że w mieście judejskim ów Król się narodził,
Zgnębiony rozkazał, by szukać Go prędko
I wnet wydał wyrok, na śmierć Go skazując.

¹⁸ Utwór w metrum asklepiadejskim mniejszym. Przekład na podstawie: *Hrabani Mauri carmina. Hymni incertae originis IV*, w: *Poetae Latini*, 247.

¹⁹ *Lumina splendida* – w tym miejscu, wbrew lekcji *lumine splendida* zamieszczonej w MGH, idę za lekcją znajdującą się w: *Analecta hymnica mediae aevi. L. Hymnographi Latini. Lateinische Hymnendichter des Mittelalters*, red. G.M. Dreves – C. Blume, Leipzig 1907, 189.

Inventus dominus indice sidere est,
in Bethleem pariter cumque parentibus
cui mox ergo magi munera deferunt,
thus, myrrham, aurum ab Ophir, regi, homini, deo.

Huic, trux ipse licet saeviat horride,
Herodes iubeat caedere parvulos,
regnum rite suum firmiter undique,
Servatur, domino corruiat invidus.

En est ista dies munere nobilis,
baptismo haec domini nobilis exstitit
quod vinum dominus fecerat ex aqua,
commendat placide haec sacra dogmata.

Gaudemus pariter mentibus en precor,
quod nobis dominus hic pius advenit,
quod nostra voluit munera sumere,
quod baptisma dedit, pocula contulit.

Nam rex Christus adest orbis et arbiter,
lux de luce pia, et Pater omnium.
qui nos ad patriam ducit et optimam,
et vitae faciat gaudia metere.

Hymnus in Epiphania²⁰

Venit Deus factus homo,
exsultet omnis natio.
caelum dedit sidus novum,
apparet auctor omnium.

Magi ferebant munera,
primi legati gentium,
quae cum sacro mysterio
signant latentis gloriam.

Aurum potentis regmina,
numen sacrum thus indicat,
carnemque myrrha mortuam,
mundi piantem machinam.

Pan zaś dał się znaleźć za gwiazdy przewodem
W Betlejem, a wraz z Nim i Jego rodzice,
Mędrcy niosą dary – kadzidło i mirrę,
I złoto z Ofiru – to Bóg, król i człowiek.

Choć Herod się sroży na Niego straszliwie
I wydaje rozkaz, by zabijać dzieci,
To Jego królestwo zostanie nietknięte,
A władca zawistny ulegnie przed Panem.

Dzień ten jest oto darami przesławny –
Bo Pan w tym dniu właśnie zechciał być ochrzczony,
Także wodę w wino w tym dniu Pan przemienił,
Święte tajemnice ten dzień przypomina.

Cieszymy się wspólnie, weselą się dusze,
Bo przybywa tutaj do nas Pan łaskawy,
Bo On naszych darów nie wzbraniał się przyjąć,
Bo chrzest nam zostawił i dał stągwie wina.

Bo Chrystus jest królem i sędzią jest świata,
Światłością z światłości i Ojcem wszechzeczy,
Niech nas do ojczyzny prowadzi najlepszej,
Niech życia wiecznego radości da zbierać.

Hymn na Epifanię

Bóg-człowiek do nas przychodzi,
Niech wszystkie ludy się cieszą,
Na niebie nowa lśni gwiazda,
Zjawia się Stwórca wszechzeczy.

Nieśli Mu dary magowie –
Ci pierwsi pogan posłańcy,
A dary te tajemniczo
Chwałę ukrytą wskazują.

Złoto to władza królewska,
Kadzidło to świętość bóstwa,
Mirra to ciało śmiertelne,
Co świata ogrom odkupi.

²⁰ Utwór napisany dymetrem jambicznym akatalektycznym. Przekład na podstawie: *Hrabani Mauri carmina. Hymni incertae originis V, w: Poetae Latini, 248.*

Herodes, hostis invidus,
ignorat haec trucissimus,
Christus saluti gentium,
quae sic ministrat providus.

Iesu precamur optime,
tu nos benignus dirige.
prompti feramus quod tibi
laudis sacrata munera.

Herod zawistny, straszliwy,
Wróg groźny – nic nie wie o tym,
Że dla ludzkiego zbawienia
Chrystus przychodzi na ziemię.

Prosimy Cię, Jezu drogi,
Ty nami kieruj łaskawie,
Chcemy ochoczo nieść Tobie
Dar święty ku Twojej chwale.

Item alius²¹

Christus Redemptor plebium
baptisma consecrat novum.
venite cuncti criminum:
lavare sordes omnium.

Iordanis amnem dedicat
salvator undas expians,
fontes abyssi flumina,
consecrat orbis artifex.

Fletus amarus fundite,
mentis secreta pandite,
salsae per ora lacrymae
dulcem salutem praeparent.

Fex nulla nos coinquinet,
mortis vetustae portio.
sed lucis alma mansio
vitam perennem conferat.

Inny utwór na ten sam temat

Chrystus, co lud chce odkupić,
Chrzest nowy dziś ustanawia.
Przyjdźcie, o wszyscy grzesznicy,
By z wszelkich brudów się obmyć.

Uświęca wody Jordanu,
Moc zbawczą dając ich falom,
Źródła i rzeki głębokie
Uświęca Stworzyciel świata.

Porzućcie gorzkie szlochania,
Otwórzcie serc waszych głębie,
Niech strugi słonych łez płyną,
Słodkie zbawienie gotując.

Niech żaden brud nas nie plami –
Śmierci pradawnej następstwo,
Lecz światłość błoga w nas mieszka
I w wieczne życie wprowadzi.

Z języka łacińskiego przełożył
wstępem i komentarzem opatrzył
ks. Tadeusz Gacia²²

²¹ Utwór napisany dymetrem jambicznym akatalektycznym. Przekład na podstawie: *Hrabani Mauri carmina. Hymni incertae originis VI*, w: *Poetae Latini*, 248.

²² Ks. dr hab. Tadeusz Gacia, prof. KUL, kierownik Katedry Filologii Łacińskiej w Instytucie Studiów Klasycznych i Orientalnych na Wydziale Nauk Humanistycznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, dyrektor Instytutu; e-mail: tadeusz.gacia@kul.lublin.pl, ORCID: 0000-0002-1836-9506.